Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lokalhistorisk Afdeling

Knud Prange

KRISE ELLER BLOMSTRING?

Lokalhistorie i 90'erne

Crisis or Growth?

Local history in the 1990s

OFFPRINT FROM
HEIMEN

COPENHAGEN 1992

SMÅTRYK NR.
16

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Summary:
At the annual general meeting of *Dansk Historisk Fællesforening* in the summer of 1990 a crisis broke out in the world of Danish local history. We do not yet know its consequences, but there is good reason to look more closely into the background for it. *Dansk Historisk Fællesforening,* (DHF), was established in 1909 as an association of archives, museums, societies, publishing societies, and research institutions with research into Danish cultural and local history as their common goal. The purpose of the association was to support and promote historical interest, and to encourage research into Danish history, as well as to extend collaboration between societies and institutions, and safeguard members' mutual interests in relation to the authorities. These aims were pursued, for example, in the journal "Fortid og Nutid", and by the association's activities on many other fronts.
By 1990 the association's membership had grown to more than 700, yet although this strengthened DHF it also brought about structural difficulties in that DHF was divided into three sections: *Sammenslutningen af Lokalarkiver* (395 members), *Dansk Kulturhistorisk Museumsforening* (165 members), *Sammenslutningen af Lokalhistoriske Foreninger* (111 members), and 65 societies and institutions with direct membership. Several groups had their own special interests, and cracks in DHF's united front gradually appeared. In 1990 when the museums resigned collectively from DHF the crisis became acute. DHF's executive committee then suggested that DHF be merged with one of the sections, *Sammenslutningen af Lokalhistoriske Foreninger.* This led to a stormy meeting.
The background to these current problems presumably lies in the development of local history studies in the course of the past generation. Some people have spoken of thriving growth, and others of deep crisis. A number of these views and suggestions are discussed and analysed by the present author, who is against the "either or"

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Krise eller blomstring?

Lokalhistorie i 90'erne

Av Knud Prange

Sammendrag

Dansk Historisk Fællesforening – der nærmest svarer til det norske Landslaget for lokalhistorie – er i disse år ude i en krise. De problemer, der ligger bag, hænger sammen med lokalhistoriens udvikling i den sidste menneskealder. Artiklen behandler nogle af de synspunkter og forslag der er fremsat. Den understreger betydningen af samarbejde og gensidig orientering mellem foreninger, museer og arkiver og af åbenhed, også over for nabofag. De bedste resultater nås, når lokalhistorikeren har en bevidst og metodisk holdning til sit arbejde.

Lokalhistorikere kan lide at diskutere – i Norge som i Danmark. Måske netop fordi vi er så engagerede i lokalhistorisk aktivitet, kan vi have særdeles forskellige opfattelser af mangt og meget. Det kan være spørgsmål som for exempel: Hvad er egentlig lokalhistorie – hvad er formålet med lokalhistorie – hvem «ejer» lokalhistorien – hvordan arbejder man bedst, eller «rigtigst» – hvilke emner bør man tage op – hvordan skal lokalhistorien formidles – hvordan disponeres by-, bygde- eller sognehistorien – hvis, og hvilke interesser skal lokalhistorien tjene – hvordan skal vore tidsskrifter, de lokalhistoriske, Heimen eller Fortid og Nutid, se ud, og hvad skal de indeholde – hvordan skal forholdet mellem «amatørerne» og «de professionelle» være – hvad er i grunden en lokalhistorisk amatør – og er en «professionel» og en «rigshistoriker» egentlig det samme? – samt adskilligt mere.

Diskussionerne kan udspille sig mand og mand imellem, de kan finde sted ved faglige sammenkomster og på generalforsamlinger, eller de kan blusse op i debatter i tidsskrifter som Heimen og den danske parallel, Fortid og Nutid. Bølgerne kan gå ganske højt, og næppe har stormen lagt sig efter den ene batalje før en ny diskussion dukker op. Man behøver ikke at have deltaget i lokalhistorisk arbejde i ret mange år, før man kan føle sig fristet til at udbryde: «Å, skal vi nu have denne debat igen!» Men på den anden side ser man at mange kombattanter kaster sig ind i drøftelserne endnu en gang, når startskuddet lyder. Mange har måske en fornemmelse af at disse debatter kan være med til at afklare problemerne. Får man ikke overbevist sin «modpart», så får man måske en tydeligere og mere velunderbygget fornemmelse af, hvad det er man selv vil, og hvad man selv står for. Debatterne kan imidlertid vurderes på mindst to forskellige måder. De kan opfattes som udtryk for at der er grøde i det lokalhistoriske arbejde, men de kan også ses som et krisetegn. Jeg har en fornemmelse af, at mange i stigende grad ser meningsbrydningerne som et udslag af en krise.

Krise i Dansk historisk Fællesforening

Den lokalhistoriske debat har i reglen foldet sig ud inden for vores egen kreds; det er nok sjældent den er nået frem til avisernes spalter. Det gjorde den imidlertid i Danmark, sommeren 1990, i forbindelse med Dansk Historisk Fællesforenings årsmøde. Baggrunden herfor skal nok ikke udelukkende søges i specielt danske forhold, og der er i hvert fald to gode grunde til at se lidt nærmere på sagen. Den ene er, at der ligger almene, og til dels velkendte, problemer bag diskussionerne på årsmødet, den anden er, at Dansk Historisk Fællesforening (DHF) er en landsorganisation der på mange måder minder om det norske Landslaget for lokalhistorie. Derfor kan den aktuelle situation i Danmark måske nok give norske lokalhistorikere stof til eftertanke.

Dansk Historisk Fællesforening er en sammenslutning – eller som det også kaldes: en paraply-organisation – der blev oprettet i 1909. DHF's formål er «at støtte og styrke

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

interessen for historie... at fremme dansk historisk forskning og at udbygge samarbejdet mellem historiske, arkæologiske og etnologiske foreninger og institutioner... og at varetage sine medlemmers fælles interesser i forhold til myndighederne». For at fremme disse mål kræver lovene at foreningen bl.a. udgiver et tidsskrift, Fortid og Nutid. Fra en beskeden start med 32 stiftende medlemmer (heraf 11 museer, 9 amtshistoriske samfund og 7 offentlige arkiver) var medlemstallet i 1990 voxet til mere end 700. Det skyldes ikke mindst grundlæggelsen af de mange lokalhistoriske arkiver og stigningen i antallet af museer, men da også en vækst i antallet af foreninger. På den ene side har denne store fremgang givet foreningen styrke, fordi den kunne tale med ganske stor vægt, men på den anden side har det medført strukturelle vanskeligheder.

Som et forsøg på at tage højde for problemerne, er DHF blevet opdelt i 3 sektioner. Størst er Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA med 395 medlemmer), dernæst kommer Dansk Kulturhistorisk Museumsforening (DKM – 165 medlemmer) og Sammenslutningen af Lokalhistoriske Foreninger (SLF – 111 medlemmer). Ud over disse sektioner findes der 65 foreninger og institutioner som er direkte medlemmer. Som exempler på de sidste kan nævnes universitetsinstitutter, videnskabelige biblioteker, udgiverselskaber, Toldhistorisk Selskab, Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger og andre. De forskellige medlemsgrupper er sikret repræsentation i DHF's styrelse.

I årenes løb har Dansk Historisk Fællesforening udrettet adskilligt. Vigtigst er nok udgivelsen af Fortid og Nutid – med undertitlen: Tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie, men striben af bogudgivelser er ganske lang. Mest kendt er vel den Håndbog for danske Lokalhistorikere, som Johan Hvidtfeldt redigerede, og som nu, formentlig i år, bliver afløst af Dansk kulturhistorisk Opslagsværk. Dertil kommer så en broget buket af andre aktiviteter: indsamling af arkivalier, oprettelse af et professorat i etnologi, bestræbelser for at inddrage lokalhistorien i folkeskolens undervisning samt arrangement af kurser af mange arter.

På DHF's årsmøder har man valgt styrelsen, man har drøftet foreningens aktiviteter og fælles problemer, der har været foredrag og diskussioner. Her mødtes professionelle og amatører, museums- og arkivfolk og dyrkerne af mange forskellige historiske discipliner. Det gav mulighed for at mennesker med vidt forskellig baggrund og faglig placering kunne knytte kontakter, der var fagligt frugtbare. I forbindelse med årsmødet holdt også de tre sektioner deres egne repræsentantmøder, det vil sige deres generalforsamlinger.

Efterhånden som medlemstallet steg, svulmede årsmøderne op, man nåede til sidst omkring 200 deltagere. Det var på sin vis glædeligt, men det kunne på den anden side let føre til at de forskellige grupper ikke blev blandet på samme måde som før. I det hele taget skulle vækten vise sig at være en Akilleshæl. To af sektionerne – museernes og lokalarkivernes – var efterhånden blevet så store, at de dels udmærket kunne stå på egne ben, dels havde mange og mere specielle museale eller arkivmæssige problemer at tage stilling til. Det blev svært at indpasse alle disse aktiviteter i programmet for det fælles årsmøde, og derfor valgte de, først museerne, siden lokalarkiverne, at holde deres egne årsmøder med både generalforsamlinger og faglige drøftelser.

Dermed var der i praxis gået skår i fællesskabet. Mange museer og arkiver mente ikke de kunne afse tid eller penge til at deltage i to årsmøder, og interessen samlede sig i stigende grad om de mere specielle møder.

Dansk Historisk Fællesforenings modtræk var at styrke årsmødernes faglige indhold ved hver gang at tage et nyt tema op til drøftelse. Det har givet fortrinlige foredrag og diskussioner om emner som «Ungdommens historie», «Fremmed i Danmark», «Byens historie siden 1870» m.m., men den udmærkede indsats kunne dog ikke skjule at væsentlige grene af historikerverdenen var svagt, eller næsten slet ikke repræsenteret ved møderne.

Et stormfuldt årsmøde

Krisen blev akut i sommeren 1990. Samtidig med at DHF's medlemmer modtog indbydelse til et årsmøde med temaet «Lokalhistorien i 1990'erne», fik de at vide at Dansk Kulturhistorisk Museumsforening kollektivt havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Historisk midtpunkt i krise

Af
E. Kolding Nielsen

og
V.Skovgaard-Petersen

Dansk historisk Fællesforening er truet på livet af sin formand, rigsarkivar Vagn Dybdal, skriver chefen for Det kongelige Bibliotek, overbibliotekar Erland Kolding Nielsen og professor ved Danmarks Lærerhøjskole Vagn Skovgaard-Petersen i Midtpunkt. DHF er både et folkeligt og et fagligt forum, hvor specialister i fag, enkelte emner og lokaliteter oplever sig selv og hinanden først og fremmest som historikere.

Det er oppe over, så tiden er inde til at tænke sig om for repræsentanterne på årsmødet. DHF er nemlig noget [illegible] se af de historie det. I man la svarend

Siden har Fæ bejdet på interesse fremme forskning arbejdet n arkæologi ske foren ner. DHF b for store museer, for amtshistoris for videnski tioner af det historisk del af diss sluttede sig sektioner ind arkivernes (S *menslutningen* nes (DKM = *historisk Muse* og foreningerne den for de 3 k der henholdsvis historiske arkiv turhistoriske mu lokalhistoriske Herudover er dækkende forenin stitutioner medlemmer. Se rummer forment 100.000 historieint de mennesker i Dan

En forkæmper for bevarelse af Historisk Fællesforening

Portræt

Af Gerhardt Eriksen

Når to højtplacerede personer i det danske kulturbureaukrati kommer i klinch, kan der forudses et slagsmål af et vist format, og sådan går det nok ved Dansk Historisk Fællesforenings årsmøde søndag.

Striden drejer sig om fortidens fremtid, idet forhenværende eningens formand, rigsarkivar, dr. phil. Vagn Dybdahl, som bidsk blev beskrevet i Midtpunkt i går, agter at ned*storiske Arkiv* lægge den hæderkronede forening.

Vagn Dybdahls udfordre Danmarks Lærerhøjskoles professor i skolehistorie, dr. pæd. Vagn Skovgaard-Petersen, selv tidligere formand for Dansk Historisk Fællesforening, og Erland Kolding Nielsen, som siden 1986 har været chef for Det kongelige Bibliotek.

Mangler sin medkombattant

Når slaget skal slås Nordsøen, må Skovg Petersen mangle sin forfatter, for netop Kolding Nielsen eft land historiker Erland Kolding Nielsen, Det kongelige Bibliotek, for sa- under re gen.

Striden skyldes efter »min mening en dårlig og *Johan H* stædig ledelse, der mangler ses i na fremsyn og ikke har villet *kulturh* tage en debat om, hvad fæl- *værk*, l lesforeningens opgave er i bind. dag,« siger en aktiv histori- ker på flere fronter, studie- lektor Verner Bruhn, Esbjerg til Jyllands-Posten.

»Hvis DHF nedlægges nu, vil man om et par år opdage, at man mangler et fælles forum til fælles drøftelser for alle historiske foreninger i landet. Opgaver

Historisk forening ventes nedlagt

Af Gerhardt Eriksen

En hæderkronet forening, Dansk historisk Fællesforening (DHF), ventes nedlagt ved repræsentantskabsmødet i Hanstholm på søndag.

Det har foreningens formand, rigsarkivar Vagn Dybdahl stillet forslag om, og selv om han har modstandere, ventes det allevel at ske.

DHF, der går tilbage til 1909, er paraplyorganisation for næsten alle danske historiske foreninger, biblioteker og arkiver. Dybdahl vil nu fusionere DHF med Sammenslutningen af lokalhistoriske Foreninger (SLF), der i øjeblikket er en af DHFs tre sektioner.

Blandt Dybdahls modstandere er professor Vagn Skovgaard-Petersen, Danmarks Lærerhøjskole, selv for at tidligere formand for Dansk Historisk Fællesforening og Jyllands-Postens storiske årbøger.

*

Når slaget skal slås Nordsøen, må Skovg Petersen mangle sin Midtpunkt i dag redegør Erland Kolding Nielsen, Det kongelige Bibliotek, for sa- og overdrage bu- il en af sektionerne. ne være medlemmer, personer. »Det er egent- dring, der tilstræbes, dder det beroligende i

tion og synkende prestige.

Kolding Nielsens karriere havde da bestået i en flot eksamen som cand. phil. i historie fra Københavns Universitet, et lektorat [illegible] sted og virksomhed ved Danmarks [illegible]le, hvor han uddannet sig til bibliotekar og list.

ake sit ment hos CD

havde altså ikke unger talte om en pudnævnelse, for Kolskjul på sit engagement

dag erkender alle, at Det ongelige Bibliotek efter en nye moderniseringsplan er en tidssvarende og konkurrencedygtig institution.

Nu tumler Kolding Nielsen med planer, der skal sikre en nødvendig udvidelse af biblioteket, der iøvrigt er medlem af Dansk Historisk Fællesforening, som overbibliotekaren altså også kæmper for.

Modpolen, rigsarkivaren, har kontor et stenkast fra overbibliotekarens, men så hårdt kommer det vel ikke [illegible]t problemer sig om til at gå i striden mellem hi- [illegible]ion – og storiens dyrkere.

[illegible]delsen. DKMs beslutning må ses som en reaktion herpå.

Det er da muligt, at apparatet er for stort, at årsmøderne kun skal afholdes hvert andet år, at repræsentation og magtforhold skal forandres. Men den slags gør man nu ikke ved at "fusionere" til et snævrere formål – uden nogen forudgående kulegravning af problemerne. Det gør man ved at bede repræsentanterne om på søndag at indsætte en ny bestyrelse, der bl.a. skal nedsætte et udvalg, som kan udstikke fremtidige retningslinier. Med repræsentanter for de folkelige foreninger, de mere og

Det kan være svært at få lokalhistorisk arbejde omtalt i pressen, men sommeren 1990 blev noget af en undtagelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

meldt museerne ud af DHF. Samtidig havde sektionen Sammenslutningen af Lokalhistoriske Foreninger planer om at udvide sine aktiviteter, og man foreslog derfor en «fusion» mellem denne sektion og Dansk Historisk Fællesforening.

For mange af DHF's medlemmer kom dette som noget af et chok. Reelt var der tale om at opløse DHF og at overføre dens aktiver til en af sektionerne, som skulle have et mere snævert formål end den gamle forening. Der var ikke længere tale om «det store fællesskab» mellem historie, arkæologi og etnologi – formålsparagraffen sigtede nu ensidigt på lokalhistorie. Dette vil gøre adskillige af de gamle «direkte» medlemmer hjemløse, og der var hos mange en uvilje mod at løsne fællesskabet og derved måske isolere lokalhistorien. Det kunne nemt blive til skade, både for lokalhistorikerne og for den øvrige historikerverden.

Samtidig var der opstået tvivl om, hvorvidt den nye forening ville fortsætte med at udsende Fortid og Nutid; og der var også en lang række andre punkter hvor deltagerne følte sig dårligt underrettet. Uden at gå videre med enkeltheder, kan man sige som salig Christian 5, at der var mange slags kød i den frikassé!

Akkompagneret af diverse avisartikler fik selve årsmødet da også et ret livligt forløb. «Fusionsforslaget» løb hurtigt ind i vanskeligheder og blev trukket tilbage; DHF's hidtidige formand ønskede ikke at genopstille, og alle valgene endte med nyvalg. Den nye styrelse fik af forsamlingen pålagt «at gennemføre en grundig og seriøs overvejelse og forhandling med alle interesserede kredse af, hvorvidt og hvorledes DHF ved en fornyelse kan bidrage til at samle og fremme det historiske arbejde i Danmark.» Den nye bestyrelse har erklæret at den lægger vægt på et demokratisk samarbejde og en åben dialog med sektioner og direkte medlemmer. Grundlaget skal være det bredest mulige.

På landsplan har der altså været en kraftig tendens i retning af at løsne samarbejdet mellem de forskellige grene af det lokalhistoriske og det historiske arbejde. Denne tendens synes også at kunne spores på det lokale plan. På Dansk Historisk Fællesforenings årsmøde i 1987 behandlede man temaet «Lokal- og kulturhistorien i dag», og der blev fremlagt en rapport, som undersøgte forholdene i 3 udvalgte lokalområder[1]. Det konstateres, at organisationen og strukturen i det lokal- og kulturhistoriske arbejde er meget forskelligartet landet over. Museerne og lokalarkiverne har hver for sig et samarbejde på amtsplan, men «selv om nogle arkiver drives som museumsafdelinger, forekommer samarbejdet mellem arkivsektoren og museumssektoren lidet udbygget organisatorisk.» De gamle amtshistoriske samfund har ikke samme dominerende rolle som tidligere. Tendensen går i retning af foreninger med et stærkt afgrænset lokalt virkeområde, hyppigt koncentreret om et enkelt sogn, og her savnes et samarbejde på amtsplan.

Det er vanskeligt at etablere et lokalt samarbejde på tværs af organisationsgrænserne, og det skyldes – ifølge rapporten – at de involverede parter «er så vidt forskellige» og at de prioriterer arbejdsmålene forskelligt. Vanskelighederne kommer måske tydeligst frem når det gælder spørgsmålet om (efter)uddannelse af folk der gerne vil indsamle, forske eller skrive. Her er mangelen på samarbejde «iøjnefaldende».

Endnu et spørgsmål strejfes. «Det er ofte konstateret at museernes professionalisering i stort omfang har fordrevet amatørerne fra dette felt, og at værdifulde forbindelser til lokalsamfundet derved kan svækkes.» Nu er professionaliseringen også nået til lokalarkiverne, og her kædes problemet let sammen med, om arkivet kun skal omfatte et enkelt sogn eller en hel kommune. Emnet dukker op flere gange i den bog, Folkets arkiver, som Sammenslutningen af Lokalarkiver udsendte ved sit 40-års jubilæum i 1989. Anna Rasmussen skriver således: «Det var lægfolket der skabte den lokalhistoriske tradition og formede den niche, det i mange år havde så godt som for sig selv. I dag er det ved at være en trængt niche», og Søren Ehlers stiller spørgsmålet: «Mister lokalarkiverne deres folkelige forankring, hvis de universitetsuddannede får mange tillidsposter?»[2].

I DHF's rapport refereres en foreningsformand for følgende synspunkt: «Ikke alle steder vil man være enig i, at det er en lykke med et arkiv i hvert sogn». Større arkiver giver samling af ressourcerne, en bedre regi-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

strering samt mulighed for at ansætte en arkivar, men disse argumenter «overser en vigtig dimension, nemlig det lokale engagement. De fleste mennesker er kun interesseret i deres eget sogns historie og kvier sig ved at aflevere materiale til et arkiv i et andet sogn.» Vanskeligt er det, for Inge Bundsgaard kan med megen ret fremføre, at «studerer man f.eks. bestemte, lokale socialgruppers hverdags- og dagligliv, vil de sammenhænge, der må indgå heri, sjældent følge de formelle sogne- og kommunegrænser... Holder vi os strengt til de kommunegrænser, der er vores officielle arbejdsfelt, støder vi uvægerligt ind i problemer... Tager vi ikke hensyn hertil, vil det billede, vort indsamlede materiale vil kunne give, blive skævt.» Hun beklager derfor at der ikke er nogen synderlig tradition for et samarbejde der overskrider kommunegrænserne. Vi risikerer «at vore samlinger kommer til at afspejle et sært atomiseret samfund, bestående af en lang række indbyrdes uafhængige lokalsamfund, der kun har lidt med den historiske virkelighed at gøre.»[3]

På denne baggrund er det nok med megen ret at DHF's rapport kan konkludere, at det lokalhistoriske arbejde præges af «en broget dansk mangfoldighed» og «vi har generelt stødt på stor tilfredshed med de eksisterende tilstande og ingen trang til at etablere mere videregående samarbejdsformer end de allerede eksisterende.» Man kan unægtelig blive lidt forbavset over at mange er så tilfredse med tilstanden, og det kan måske også give anledning til nogen bekymring, at man ikke savner et mere nært samarbejde.

To synspunkter

Der er altså problemer nok på den organisatoriske front, men krisen i DHF stikker nok adskilligt dybere. Der er for nylig kommet to korte, men interessante vurderinger af dansk historieforskning i dag; de kan bruges til at belyse forholdene.

Claus Bjørn, lektor i landbohistorie ved Københavns Universitet, lagde ud med en skitse af udviklingen inden for den sidste menneskealder, og han fik kort efter svar fra Steen Busck, der er lektor i historisk metode ved Aarhus Universitet[4]. De to historikere har ret forskellige ståsteder – ikke blot geografisk (hvad der nok betyder en del for deres vurderinger) – men sandelig også rent fagligt.

Claus Bjørn ser det som noget helt centralt, at faget har udviklet sig fra en «fåstrengethed» til en betydelig mangfoldighed. Det er ikke blot et resultat af at der er kommet flere universiteter, men skyldes også en udvikling i faget selv. Der har været et gennembrud for den marxistiske historieforskning og for den kvindehistoriske forskning, og historie har samtidig underlagt sig nye landområder: skolehistorie, erhvervshistorie, toldhistorie m.m. Lokalhistorie, som «ved indgangen af 1960'erne var amatørernes felt og betragtet i bedste fald med velvillig nedladenhed», fik en ændret status «– samtidig med, at den til dels ændrede karakter.» I 80'erne fulgte en opblødning af fronterne mellem marxister og ikke-marxister, og der blev skabt en dialog mellem historie og de tilgrænsende discipliner. «80'ernes nye bud blev mentalitetshistorien», og Claus Bjørn imødeser en fortsat tilnærmelse til antropologi, etnologi, folkemindevidenskab og litteraturvidenskab – «hen mod en bredere kulturhistorisk koncept.» Historiens muse, Clio, er efter hans mening en eftertragtet og frugtbar dame.

Steen Busck betegner dette som «en meget venlig skitse» af historie opfattet «som akademisk disciplin med den skriftlige publikation som formål og resultat». Han vil selv give en mindre venlig, men bredere skildring. Han kan godt se en frodig mangfoldighed frem til engang i 80'erne – «den havde blot ikke meget med Claus Bjørns Clio at gøre.» Uanset dette, mener han dog at faget historie viste tegn på krise allerede i 1960'erne, og at «også Dansk Historisk Fællesforening, Fortid og Nutid og resten af det lokalhistoriske apparat havde problemer.»[5] Krisen bestod i at historie «hverken var ordentlig, systematisk videnskab eller levende, engagerende fortælling.»

Fra begyndelsen af 1960'erne kom så uddannelsesexplosionen med de stadig større årgange af historiestuderende. De vendte efter Buscks mening ryggen til de etablerede traditioner og fik mere til fælles med deres ligesindede i andre fag end med kollegerne. Resultatet blev, at interessen for historie var enorm, «men historiefaget i dets gamle akade-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

miske form var helt ude af kurs... Kun få af de historiestuderende læste Historisk Tidsskrift, Historie og Fortid og Nutid... De fleste interesserede sig ikke en døjt for Claus Bjørns dame... Hvad de interesserede sig for, var den historie, som måtte være relevant for kassedamer i Bilka eller syersker i Herning. Sådanne læser jo hverken Den jyske historiker eller Fortid og Nutid. Der måtte andre medier til såsom lysbilledserier og udstillinger. Der opstod en intens interesse for en virksom lokalhistorie «fortalt af og for de lokale beboere». Denne interesse «blev ingenlunde vakt» af Fortid og Nutid eller det øvrige lokalhistoriske establishment.

Der opstod massevis af arkiver og foreninger – skriver Busck – kun et fåtal af særligt ivrige personer fandt vej til landsarkivet, men tilflytterne spillede ofte en stor rolle som igangsættere. Blandt dem var et stigende antal af historikere, etnologer og arkæologer, hvoraf nogle var professionelt ansatte ved det lokale museum eller arkiv. Det var ikke afgørende at skrive artikler eller bøger, aktiviteterne var et mål i sig selv. En særlig variant af lokalhistorien kom på mode i 1980'erne. Det var den, der på linje med Laduries bog om Montaillou, ville gøre historien levende og anskuelig ved at se den i en «totalhistorisk sammenhæng».

Men, fortsætter Steen Busck, moder skifter. «Nu er hverken totalhistorien eller lokalhistorien længere på mode. Fortid og Nutid ikke heller», -krisen havde sprængt alle rammerne for fagtraditionen. Siden er så uddannelseseksplosionen ebbet ud, og den lokalhistoriske bølge har lagt sig. Landet er næsten dækket med lokalhistoriske arkiver «og de nye professionelle i de lokalhistoriske institutioner og foreninger blev efterhånden selv et establishment, som så deres interesse i at hævde sig over for det ældre historiske establishment.» Deraf følger dog ikke at faget er som før. Det er blevet større, publikationerne vil ikke i samme grad være målet, og tværfagligheden «for ikke at sige fagopløsningen» er kommet for at blive. Steen Busck rejser ligefrem spørgsmålet om «vi fortsat behøver et fag med navnet historie? Mange andre end faguddannede historikere beskæftiger sig med historie og gør det mindst lige så godt... Naturligvis skal vi ikke ensidigt nedlægge historiefaget, men vi kan roligt sætte det på spil under den åbning af faggrænserne, som er på vej alle vegne.»

Ideen om at «opløse» faget kan få ganske omfattende konsekvenser. Busck skriver nemlig lige ud, at «den gamle konsensus om kildekritikken som videnskabskriterium vil næppe vende tilbage.» Det betyder formentlig, at han har opgivet den opfattelse at historie (og dermed også lokalhistorie) er baseret på, eller bundet af den kildekritiske metode. Faget historie (eller hvad man nu skal kalde området) kan åbenbart godt være en videnskab, selv om man opgiver kildekritikken. I afsnittet: Hvad skal der holdes fast i? – vil jeg gerne vende tilbage til denne opfattelse.

Enten eller – både og

Som man kan se, forholder Steen Busck sig ganske kritisk til udviklingen. Det er næppe alle historikere og lokalhistorikere som vil være enige med ham i hans vurderinger, og der kunne nok være grund til at undersøge om en række af elementerne i hans beskrivelse nu også kan stå for en nærmere kritik. Det kunne jo være han overdrev afstanden mellem «det lokalhistoriske establishment» (herunder DHF og Fortid og Nutid) og de nye strømninger. Den påståede krise i faget fra 1960'erne (eller allerede 50'erne) er måske ikke helt så kriseagtig som fremstillet, og landsarkiverne står noget blegt i billedet – deres besøgstal er faktisk blevet mangedoblet i den sidste menneskealder. Når der tales om at der opstod interesse for en lokalhistorie fortalt «af og for de lokale beboere», savner man en analyse af den meget omfattende kursusvirksomhed som lokale foreninger, institutioner, delvis i samarbejde med Folkeuniversitetet, arrangerer år efter år. Her er universitets-, museums- og arkivfolk sandelig med i billedet.

Navnlig vil nok mange opponere mod påstanden om at totalhistorie og lokalhistorie ikke længere er på mode. I hvert fald hvis dette skulle betyde, at der kun er en beskeden interesse herfor. Der oprettes ganske rigtigt ikke så mange nye lokalarkiver mere, men det skyldes nu, som Busck selv skriver, at landet stort set er dækket med arkiver. Til gengæld har der vel aldrig før været så omfattende en aktivitet på disse arkiver, det gælder både mht. indsam-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det er ikke noget helt lille antal mennesker der finder frem til Rigsarkivets eller landsarkivernes læsesale. I 1955 var det årlige, samlede besøgstal godt 21.000 – siden er det steget støt, så det i 1988 passerede 70.000. Den største stigning er sket på landsarkiverne, hvor man undertiden må sende besøgende hjem med uforrettet sag, fordi alle pladser på læsesalen er optaget. Billedet viser et hjørne af den fyldte læsesal i Landsarkivet for Nørrejylland. Her står folk i kø om morgenen for at sikre sig en plads. Foto: Ejvind Rasmussen.

ling, registrering, foredrag og udsendelse af publikationer. Der oprettes stadig nye foreninger – lokalhistoriske som slægtshistoriske – og de yder som nævnt en imponerende indsats på undervisnings- og formidlingsområdet. Dertil kommer så den strøm af lokalhistorisk, eller lokalhistorisk relevant litteratur, som udgives af enkeltpersoner, kommuner og institutioner m.m. Mængden af byhistorisk litteratur har vel ikke været så omfattende siden anden verdenskrig. I det sidste hæfte af Fortid og Nutid bringes en anmeldelse af en håndbog i at formidle lokalhistorie. Den indledes med ordene: «Der er ingen tvivl om, at der i almindelighed er en stigende interesse for lokalhistorie i Danmark.» Jeg tror ganske enkelt Steen Busck er for pessimistisk i sin vurdering.

Det er imidlertid klart at han – og måske en del andre – sidder med en fornemmelse af, at vores fag har været inde i en omskiftelig udvikling, mange sammenhænge er gået i opløsning, og situationen forekommer uoverskuelig. Eller som Busck skriver om 70'erne: «Selv den snævrere overskrift lokalhistorie dækkede aktiviteter, som intet havde med hinanden at gøre.»

Dette bringer tanken hen på et fænomen der ofte har præget de lokalhistoriske debatter. Gang på gang er man stødt på kravet om et: enten – eller. Enten skulle lokalhistorie være en selvstændig disciplin der skulle dyrkes uden kontakt med den såkaldte rigshistorie – eller lokalhistorie skulle være en hjælpevidenskab for rigshistorikerne. Enten skulle de lokalhistoriske problemer opstilles af (og egentlig helst også løses af) de professionelle – eller lokalhistorien skulle skrives af amatøren på lokalsamfundets egne præmisser. Den lokal-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

historiske litteratur skulle enten være fortællende, folkelig og læselig – eller den skulle være tør, kedelig og videnskabelig. Lokalhistoriens emneområde og indhold skulle være som den altid havde været (som om der ikke var sket store ændringer i tidens løb) – eller den skulle følge en af tidens modestrømninger, uanset hvilken.

Indstillingen kan minde om synet på de lokalhistoriske organisationer. Vi finder os godt tilpas i det vi kender, og så sætter vi for en sikkerheds skyld et hegn op som markerer: Hertil og ikke længere. Den voldsomme udvikling der er sket, kan gøre os bange, vi kan føle os fortabt i mangfoldigheden, der mangler faste holdepunkter. Denne ængstelse fører ofte til isolation, så vi dyrker vores eget område uden synderlig viden om, hvad der sker på den anden side af hegnet. I værste fald bliver der tale om en afvisning af de andre, og så ender vi i de netop skitserede holdninger med deres: enten – eller.

Det ville nok være mere frugtbart at tage sit udgangspunkt i den lokalhistoriske verden som vi kan se den rundt om os. Der er ingen der har pålagt os en bestemt opfattelse af hvad lokalhistorie er, eller hvordan arbejdet skal dyrkes; vi er selv herre over indhold, metoder og arbejdsformer. Deraf følger ikke at alt er lige hensigtsmæssigt, og der skal såmænd nok også forekomme vildskud engang imellem. Vi kan imidlertid blive ofre for en ejendommelig og selvvalgt blindhed, hvis vi lukker øjnene for at lokalhistorie kan foregå på mange forskellige udmærkede måder, og at der er behov for indsats af mange arter og på mange niveauer. Jeg har i en anden forbindelse gjort opmærksom på, at man undertiden overser, at der på det skriftlige område findes flere forskellige lokalhistoriske genrer[6]. De rækker lige fra den lærde undersøgelse af et detailspørgsmål til den populære fremstilling – eller for den sags skyld, den lokalhistoriske tegneserie. De har hver for sig sin berettigelse og funktion. Og man kan – med Steen Busck – tilføje, at bøger og artikler ikke er den eneste måde lokalhistorie kan formidles på. Man kan også fortabe sig i ørkesløse drøftelser af hvad der er vigtigst: forskning, formidling eller indsamling af kilder. Der kan nu engang ikke formidles uden at der er forsket, og forskningen er baseret på de indsamlede kilder – de forskellige led i arbejdet hænger ganske nøje sammen og betinger hinanden. Her kan man i hvert fald ikke tale om et enten – eller; der er brug for både – og.

I praxis bliver der ofte tale om en arbejdsdeling. Nogle personer, foreninger eller institutioner tager sig af nogle arbejdsopgaver, andre koncentrerer sig om anden virksomhed. På hvert af arbejdsområderne er der mere end nok at gøre, både med det umiddelbare og daglige arbejde og med det mere langsigtede, hvor man naturligt har nær kontakt med mennesker og organisationer, der er i gang med en lignende aktivitet. Det er både rimeligt og frugtbart at man udbygger dette samarbejde fra det lokale, over amtsorganisationer til landsdækkende sammenslutninger. Inden for hver af grenene – arkiver, museer, foreninger – har man mange fælles interesser, de strækker sig fra det rent organisatoriske, over det praktiske og økonomiske til det uddannelsesmæssige. Man kan kun ønske det bedst mulige for hver af grenene i dette arbejde, for lokalhistorien kan ikke undvære nogen af sine enkelte bestanddele. Men man må også ønske at der er vilje og overskud til at skæve til de andre grene.

Jeg vil i denne forbindelse gerne gøre opmærksom på museumsinspektør Else-Marie Boyhus' debatindlæg: Folkelig historie og professionalisme[7]. Hun skildrer, hvordan hun i sit museumsarbejde fik en stadig stærkere fornemmelse af at hun «selv skummede fløden, selv tog det morsomste og lod publikum nøjes med resultaterne». Processen: at hitte ud af (= at forske) var mere spændende end selve resultaterne. Derfor rejser hun spørgsmålet: Hvordan gør vi publikum til part i sagen, så de bliver medvirkende i stedet for passive modtagere? For at nedbryde grænsen mellem forsker/formidler og publikum iværksatte hun et såkaldt folkeforskningsprojekt på sit museum hvor alle blev indbudt til at være med til at udforske, hvordan man klarede hverdagen under den anden verdenskrig. Udgangspunktet var, «at historisk tænkning er noget almenmenneskeligt, som ikke må forbeholdes en gruppe professionelle forskere. Det er altså et forsøg på at demokratisere et fag, et tilbud om at være med i en proces frem for at modtage et resultat.»

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Else-Marie Boyhus overvejer, «om det for ofte sker, at menneskers lyst til og mod på historien omplantes til besværligt indsamlings- og registreringsarbejde. De fleste bliver i så fald snydt for det allerbedste, for det skabende. Men det kræver mod at gå fra samlerstadiet til det skabende, og det er her den professionelle skal gå ind som hjælper og sikkerhedsnet.» Der er vidtrækkende perspektiver i denne tankegang. For, som Boyhus skriver: «Tænk hvis udviklingen af *den* historiske bevidsthed, som er i alle mennesker kunne intensiveres og være med til at give kvalitet og realitet i nogle af de ny-folkelige bevægelser. Vi har brug for rødder, græs og træer i et samspil».

Hvad gør man så?

Man kan sammenligne det lokalhistoriske arbejde med en idrætsgren som for exempel fodbold. Nye spillere skal trænes og oplæres, der skal stå en kluborganisation bag, med folk der kan tage sig af de mange praktiske og økonomiske anliggender, der skal være tilskuere til kampene, der må gerne være professionelle topspillere, der kan sætte et niveau, men der skal sandelig også være plads for motionsspillere, der vil deltage i den udstrækning deres tid tillader det. Og der må også være rum for old boys. Det gælder her, som for lokalhistorisk arbejde: der er behov for samarbejde og sans for helheden. Jo mere sammenhæng i aktiviteterne, des bedre kvalitet og des større resultater.

I 1990 udsendte Historisk Samfund for Roskilde Amt et bind af sin årbog under titlen: Roskilde Amt under besættelsen 1940–45. Dette temanummer er udtryk for et ønske om at skabe en ny profil for det lokalhistoriske arbejde i amtet. Baggrunden er en opfattelse af at nye strømninger i form af mange lokalhistoriske foreninger og arkiver på mange måder har præget de seneste års arbejde, og at arbejdet derfor bør koordineres. «En strukturændring ... kan give bredde og engagement i de samlede aktiviteter. Der er samtidig et behov for i fællesskab ud fra en samlet vurdering af de ringe økonomiske vilkår for lokalhistorisk aktivitet at få mest muligt ud af de samlede ressourcer.»[8] Temanummeret er følgelig blevet til i et samarbejde mellem alle lokalhistorisk interesserede parter i amtet, amtssamfundet, museer, foreninger og arkiver. Man noterer, at «vi har lært hinanden bedre at kende, og mange barrierer er blevet nedbrudt.» Årbogen er blevet tilbudt medlemmerne af alle de medarbejdende institutioner og foreninger til favørpris, og det har givet den en væsentlig større udbredelse – og altså også en væsentlig bedre økonomi – end sædvanligt. Oplaget er nemlig blevet femdoblet!

Der er ikke tvivl om, at der her er anvist en vej til at løse nogle problemer. Traditionelt har de amtshistoriske samfund vanskeligt ved at skaffe penge til at finansiere en årbog der har så bredt et indhold, at (størsteparten af) abonnenterne finder noget af interesse i hvert eneste bind. Skuffes medlemmerne flere år i træk, falder de let fra, og derved bliver årbogens økonomi endnu mere anstrengt. Problemet skyldes bl.a. at flere af amterne slet ikke er naturlige geografiske eller historiske enheder. Efter amtsomlægningen i 1970 er forholdet tilmed det, at vi nu har amtshistoriske samfund, der skal dække et administrativt område, der ikke længere existerer, og som er udstyret med et navn som ikke siger kommende generationer noget som helst. Man kunne måske overveje Vagn Dybdahls gamle forslag om at opdele amtssamfundene efter det han, lidt humoristisk, kalder handelsområder[9].

Det sker også at årbogsredaktørerne har vanskeligt ved at skaffe tilstrækkeligt med artikelstof. Det må være et udslag heraf, når et amtssamfund sidste efterår har udsendt en årbog, hvor mere end 2/3 af indholdet bruges til at beskrive ejerforholdet til 5 gårde i en enkelt af amtets landsbyer. Hele 91 af bogens 131 sider med artikler er beslaglagt af afskrifter af fæstebreve og skøder m.m. – det er næppe noget der vil blive læst af ret mange af medlemmerne.

Når det er vanskeligt at skaffe penge, artikler og abonnenter, skyldes det paradoxalt nok ikke mindst den tidligere nævnte frodighed inden for det lokalhistoriske arbejde. De gamle foreninger og institutioner skal nemlig konkurrere med de mange årbøger, tidsskrifter, årsberetninger og meddelelsesblade der nu udsendes af nye foreninger, lokalarkiver og museer. Det er særdeles forståeligt at alle ger-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ne vil markere sig, men det er i høj grad de samme offentlige kasser, de samme forfattere og de samme abonnenter, man kæmper om. Her ville et øget samarbejde formentlig være til fordel for alle parter – og til fordel for selve sagen.

Er vi gode nok til at orientere?

Uanset hvilken del af det lokalhistoriske arbejde man deltager i, er det vigtigt at man er godt orienteret om, hvad der sker på fagets andre felter. Det gælder i eminent grad for den forskende og skrivende lokalhistoriker, men også den der indsamler, registrerer eller formidler, at man har behov for at være orienteret om fagets litteratur og hjælpemidler. Anmeldelser af, og orientering om lokalhistorisk litteratur er derfor en vital og helt uundværlig del af vort fagområde. Men hvorfor egentlig ikke også anmeldelser eller omtale af anden lokalhistorisk aktivitet som kurser, udstillinger, radioudsendelser, undervisningsmateriale til skolebrug og meget andet? Det er imidlertid et spørgsmål om vi – anmeldere og redaktører – altid gør os helt klart hvad anmeldelsens eller orienteringens funktion er og kan være.

Rent umiddelbart tjener en anmeldelse til at gøre opmærksom på den nye litteratur. Netop fordi lokalhistorie i så udpræget grad er et tværfagligt område, er det uhyre vanskeligt at holde sig orienteret om hvad der kommer af bøger, hvad der bringes i de mange forskellige tidsskrifter og hvilke nye kildeudgaver der lægges frem. Selv om man kun interesserer sig for en bestemt by eller egn, kan det være svært at følge med i den direkte relevante litteratur. Men for den forskende og skrivende lokalhistoriker vil dette ikke altid være tilstrækkeligt. Vejledende artikler og bøger af typen: Finansarkiverne 1679–1816 (tidsskriftet Arkiv bd. 12, 1989) og seminarrapporten: Brug sognekommunearkiverne! (1983) har bud til mange lokalhistorikere. Det samme gælder debatterende og kommenterende artikler som for exempel: Nogle byhistoriske fremstillinger (Fortid og Nutid 1989) og Danske middelalderbyer (sammesteds 1990). Også arkivregistraturer som: Skolehistoriske arkivalier i Rigsarkivet (1978) eller hjælpemidler som: Atlas over Danmarks administrative inddeling efter 1660 (1984) og Historisk Atlas Danmark (1988) har stor generel interesse. Dertil kommer, at lokalhistorisk litteratur fra helt andre egne af landet kan anvende kilder og metoder som kan give inspiration til ens eget arbejde.

Selv den snævre, lokalhistoriske verden er rig på foreninger, institutioner og selskaber, der udsender bøger og tidsskrifter. Men dertil skal lægges de mange andre fagområder der falder inden for den lokalhistoriske horisont: slægts- og personalhistorie, kirkehistorie, etnologi, folkloristik og endnu flere fag. Intet privat bibliotek – og kun nogle få offentlige samlinger – rummer hele denne litteratur, og derfor er det så vigtigt at de centrale lokalhistoriske tidsskrifter kan give en fyldig orientering herom.

Hermed er der også stillet nogle krav til anmelderen. Det er væsentligt for læseren at få god besked om, hvad det anmeldte værk handler om, og hvad man kan vente at finde i det. Det er også rimeligt at gøre opmærksom på værkets begrænsninger, enten de hænger sammen med dets hensigt og opbygning, eller de skyldes svagheder ved arbejdets gennemførelse.

Hvad det sidste angår, kan vi let komme til at svigte som anmeldere. Man ser ikke sjældent, at en forfatter får at vide at han helst skulle have skrevet en helt anden bog, end den han nu engang har lavet. Det er heller ikke usædvanligt at anmeldere påviser fejl, som nok kan være beklagelige, men måske ikke altid er særlig væsentlige. Det er fristende for en anmelder at demonstrere, ikke blot at man har læst bogen, men også at man er kyndig på området. Men det bør nu ikke være et hovedformål med anmeldelsen.

Ved Jørgen Bukdahls begravelse i 1982 sagde Askovs forstander Knud Hansen bl.a.: «At øve kritik er noget andet end at kritisere. Kritisere kan enhver, der kan sparke andre over skinnebenet, men kritik er kunst. Kritik har sin forudsætning i en forståelse, der også er medviden.» Det er kritikkens opgave «at tage sig af det der duer, påvise misforhold og fremhæve kvalitet.» Der tales om at leve sig ind i forfatterens verden, hans hensigt, og at måle værket på dets forhold til det skjulte eller åbenlyse sigte. «Kritikeren ser det fjerne mål

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der sigtes imod, glæder sig når pilen rammer plet, bedrøves når den på halvvejen kraftesløst falder til jorden. Og påviser det. Men hoverer ikke.»[10]

Det er nok værd at overveje disse ord inden man går i gang med at formulere en anmeldelse. Måske kunne man også tage udgangspunkt i Knud Hansens ord med henblik på at udvide begrebet kritik. En kritik bør selvfølgelig ikke være uvenlig, men heraf følger ikke at den bør være «venlig» i betydningen tandløs. En sådan holdning er ikke at vise respekt for et alvorligt ment arbejde. Her kan jeg tilslutte mig Alex Wittendorff, når han i sin disputats «Alvej og Kongevej» skriver at mange amatører har «lagt et stort arbejde i at skrive bøger og artikler om lokalhistoriske emner, og den bedste påskønnelse, der kan vises dette arbejde, er, at det mødes med principielt de samme krav til faglig kvalitet som alt andet historisk arbejde.»[11]

Når man skal vurdere et arbejdes faglige kvalitet vil det være naturligt at se på forfatterens mål og at sammenholde det med den vej forfatteren går. Det vil sige at bedømme om metoder, kilder, disposition m.m. er formålstjenlige. Her behøver anmelderen imidlertid ikke at stoppe – og han bør måske ikke stoppe her. Hvis anmelderen kan påvise at andre metoder, andre kilder, eller måske nye synvinkler kan give en bedre og mere fyldestgørende løsning på forfatterens opgave – ville det så ikke være at vise respekt for forfatterens intentioner at gøre opmærksom herpå? Og ville en sådan kritik ikke kunne bidrage til at højne kvaliteten af lokalhistorisk arbejde og til at give os en øget indsigt i hele vores arbejdsområde?

Som exempel herpå kan nævnes et debatindlæg i det seneste hæfte af tidsskriftet Historie[12]. Her anmelder Steen Busck det nye store 4-binds værk, «Det danske landbrugs historie». Vurderingen er anerkendende og slutter: «Vi har fået en virkelig brugbar afløser til K. Hansen, et værk, der for lokalhistorikere og andre historikere vil være betydelig mere brugbart end forgængeren. Tak for det!» Samtidig peger han dog på det, som han mener er værkets hovedproblem: i hvor høj grad man kan og bør skelne mellem «landbrugshistorie» og «landbohistorie». Hans hovedtanke er, «at landbruget som erhverv betragtet først er opstået med den moderne erhvervsstruktur i det 19. århundrede». Derfor er det «strengt taget en misforståelse» at følge erhvervets historie langt tilbage i tiden: «en bonde var ikke en landmand». Ud fra denne tankegang giver han en vurdering af de spørgsmål værket behandler og fremhæver navnlig de problemer, som værket ikke belyser.

Jeg skal ikke tage stilling til om Steen Busck har ret i sine betragtninger, men det forekommer mig at hans debatindlæg er forfriskende ved at kunne give anledning til eftertanke og måske endda til ny forskning.

En medskabende kritik af den art, der her er beskrevet, kunne på en naturlig måde inddrage kyndige folk fra andre fagområder end det snævert lokalhistoriske. Det er i det hele taget et spørgsmål om ikke en meget bred kontakt med mange forskellige fag vil vise sig at være særdeles frugtbar for lokalhistoriens udvikling. Det har Oslo-professoren Kåre Lunden skrevet en spændende artikel om[13].

Hans udgangspunkt er, at lokalhistorisk litteratur ikke *behøver* at være kedelig. Det kedelige er først og fremmest det, der ikke siger stort mere end hvad vi vidste og tænkte i forvejen. Det kedelige er oplysninger med liden mening eller sammenhæng. Det vigtige derimod er de ideer og tanker hos forskeren som giver de enkelte kendsgerninger mening; herved bliver værket interessant, det giver indsigt. Lunden belyser tankegangen med et exempel, og han afslutter med at advare lokalhistorikerne mod at være for traditionelle. Derved bliver de let bundne og ufri, men de kan søge hjælp udefra, fra mentalitetshistorien og fra antropologien. På den måde kan lokalhistorien blive interessant.

Hvad skal der holdes fast i?

Det er velkendt at det er umådelig svært at definere begrebet historie og dermed også begrebet lokalhistorie, men det var måske værd at overveje, hvad formålet med lokalhistorie er, eller kan være. Også her vil der sikkert være mange meninger, men en formand for et amtshistorisk samfund rammer sikkert noget væsentligt, når han skriver: «Vi er mange, der tror på, at mødet med fortiden rummer mulighed

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for personlig oplevelse og menneskelig forståelse, og at fordybelse i sin egen eller sin egns historie kan være en støtte i menneskers forsøg på at forme deres tilværelse ...»[14]. Men for at dette møde kan finde sted, for at vi kan få oplevelsen, fordybelsen og forståelsen, skal der *indsamles* kilder, som kan udgøre grundlaget for den *udforskning* af fortiden som kan *formidles* til andre.

Hvordan tingene kan hænge sammen i praksis, fremgår for exempel af Olga Pedersens bog om Aastrup sogn[15]. Da forfatteren blev leder af sognearkivet, fik hun overladt et enormt materiale som den lokale præst, i samarbejde med mange andre, havde indsamlet gennem mere end en menneskealder. Hun begyndte derefter «at sysle med tanken om at delagtiggøre andre i» dette materiale som hun supplerede ved studier på lands- og rigsarkiv. «Det gjorde jeg, fordi jeg fandt det vigtigt at beskrive livet, som det var levet i hverdagen. Med andre ord: Jeg ville gerne fortælle om de mennesker, der har pløjet markerne, ejet gårdene og besøgt kirken før os. Beskrive hvilke betingelser de havde under godsejerstyret, hoveriet og stavnsbåndet, og hvordan de havde levet med hinanden.» Forfatteren nævner derefter de mange ting hun måtte lære, herunder hvor hun kunne finde kilder i lands- og rigsarkiv.

Olga Pedersen kommer ikke ind på hvordan hun har arbejdet med sine kilder, men bogen vidner om at der er foregået et solidt arbejde. Enhver der har prøvet at stille spørgsmålet: Hvordan levede mennesker med hinanden i fortiden? – vil vide, at man ikke får noget fornuftigt svar, eller et svar der bliver interessant at læse for andre, hvis man blot aftrykker udpluk af kilderne i én lang række. Det er faktisk meget sjældent at kilderne taler for sig selv.

Lokalhistorien bliver til i kraft af lokalhistorikeren. Det er ham der bestemmer hvilke kilder der skal indsamles, optegnes, fotograferes eller drages frem fra arkiver og museer. Det er ham der vurderer og sigter kildernes oplysninger med henblik på at belyse et emne, en udvikling eller et forhold som han finder interessant, spændende eller betydningsfuldt. Og det er ham der eventuelt formidler sit «tema», enten det sker på skrift, i tale, som lysbilledserie, udstilling, lokalspil eller hvilken form, han nu vælger. Det giver lokalhistorikeren en fantastisk valgfrihed, men dermed følger unægtelig også at hver enkelt aktiv lokalhistoriker får stillet spørgsmålet: Hvad er det egentlig du vil? Hvad er det du vil indsamle, belyse og måske formidle?

Men når valget er truffet, melder de faglige krav sig. Her er det som om nogle i dag er bange for at se i øjnene, at lokalhistorie er en videnskab. Der er ikke nogen grund til at blive ræd for ordet forskning, det betyder blot at man tilvejebringer en ny viden eller indsigt på en solid måde. Hertil hører at man arbejder efter en metode (dvs. med omhu og eftertanke) og at man anvender sin kritiske sans. Den der laver navneregister til den lokale avis, springer ikke hvert andet navn over, for så bliver arbejdet meningsløst. Den der registrerer fotografier i lokalarkivet, prøver at datere og lokalisere fotografiet med anvendelse af diverse håndbøger og vejvisere. Den der udforsker et begivenhedsforløb ved hjælp af arkivalier, undersøger aktstykkernes ægthed, vurderer om de er primære eller sekundære, om de er førstehåndsvidnesbyrd, og om de i det hele taget er til at stole på.

Det er en grov fejltagelse at tro, at der her er en principiel forskel på amatøren og den professionelle. Ikke mindst fordi amatøren bruger sin fritid på det historiske arbejde, er det væsentligt for ham at han anvender den dyrebare tid bedst muligt. Det er et forhold som afspejler sig på mangfoldige områder. Nogle mennesker støber tinfigurer (soldater eller andet) og maler dem selv, og der er næsten ikke grænser for hvor mange timer de bruger på efterforskning for at få alle mulige detaljer helt korrekte. De mange genealoger, der bruger år af deres liv på at udforske slægtens historie, er bestemt ikke ligeglade med om det er de rigtige forfædre, de finder på arkivernes læsesale.

Det samme forhold går igen i selv den mindst videnskabelige del af dansk lokalhistorie, de såkaldte egnsspil. Det er skuespil om en lokalitet, opført af lokale kræfter især for andre lokale beboere. Hvert spil opføres nogle få gange, og det følgende år skriver man eventuelt et nyt stykke. Det er klart at der i høj grad er tale om fiktion for handlingens og hovedpersonernes vedkommende, men det er tyde-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ligt at se, at amatørerne lægger stor vægt på at indsamle historisk viden og at gøre såvel tidsbillede som enkeltheder præcise og autentiske – det har bl.a. Steen Busck gjort opmærksom på[16].

På den baggrund forekommer det mig helt uforståeligt at Steen Busck vil opgive kildekritikken som kriterium for den historiske, og altså også for den lokalhistoriske videnskab. Den metodiske og kritiske indstilling, hvor argumentets styrke er det afgørende, er for mig at se basis for hele vores arbejde. Men skal arbejdet nå sin fulde blomstring, skal der mere til. Hver enkelt, der dyrker lokalhistorien, har ret til at vælge sit arbejdsområde, sin genre eller sit niveau, men ser man på faget som helhed, er der ingen grund til at være beskeden. Lokalhistorien rummer værdier der er både folkelige og videnskabelige[17], og vores fagområde giver i høj grad mulighed for såvel oplevelse og fordybelse som forståelse.

Lokalhistorien når sine bedste og mest omfattende resultater når det gode håndværk kombineres med idérigdom og bevidsthed om, hvad det er man vil nå. Den udvikling vi har set de seneste år, kan opfattes som en fagopløsning. Det kan bevirke at vi koncentrerer os om hver sit gøremål og så at sige rendyrker det. Man kan imidlertid også opfatte udviklingen som en tværfaglighed der ikke blot udvider lokalhistoriens indhold, men også dens anvendelsesmuligheder. Her er alsidighed, samarbejde og sans for helhed meget afgørende. Det er nok en god idé at lade de tusind blomster blomstre, men det er ikke sikkert at det sker af sig selv. I slutningen af sin roman Candide, lader Voltaire filosoffen, Pangloss, sige, at der er en nødvendig sammenhæng mellem alle ting i denne, den bedste af alle mulige verdener. Hvortil Candide svarer: «Det kan De have ret i, men vi må dyrke vor have.» Der er behov for både arbejde og samarbejde. Måske har vi fæstnet os for meget ved første del af Napoleons maxime om at marchere spredt, og har glemt sidste del: Man skal slå samlet.

Efterskrift

Disse sider er formuleret, mens mange forhold i den store verden er under voldsom forandring. I den situation vil en og anden måske spørge, om ikke lokalhistorie er af svindende, og måske forsvindende, betydning. Jeg tror det forholder sig modsat. Når lokalhistorie har stået så stærkt i Norge og i Finland, skyldes det måske ikke mindst, at netop disse to lande i lange perioder ikke har haft nogen selvstændig «rigshistorie». I en verden hvor de kendte nationalstater er under omformning, hvor man taler om regionernes Europa, og hvor historisk og kulturel forankring har vægt og skal udgøre *mod*vægt, dér har lokalhistorie noget væsentligt at byde på.

Knud Prange
Universitetslektor, mag. art.
Leder av Lokalhistorisk Afdeling
Adr.: Københavns Universitet
Florsgade 4
DK-2200 København

Noter:

1. En redegørelse for undersøgelsens resultater er fremlagt i Fortid og Nutid, bd. 35, 1988, s. 68–74. I fortsættelse heraf er gengivet årsmødets foredrag, der alle behandler emnet: Lokal- og kulturhistorien i dag.
2. Poul Sverrild (red.): Folkets arkiver, 1989, s. 16 og 34.
3. Sammesteds, s. 65.
4. Claus Bjørn: Dansk historieforskning ved udgangen af 80'erne – en skitse og Steen Busck: Historiefaget ved indgangen til 1990'erne. Begge i Fortid og Nutid, henholdsvis bd. 36, h.3, 1989, s. 216–18 og 1990, h.2, s. 157–59.
5. Det er skævt, når Steen Busck med et let ændret citat tager Johan Hvidtfeldt til indtægt for dette synspunkt. Jf. Johan Hvidtfeldt: Dansk Historisk Fællesforening og det historiske arbejde gennem et halvt århundrede. Fortid og Nutid bd. 20, 1957–59, s. 371–80.
6. Knud Prange: Lokal Historie – en håndbog, 1989, s. 35f.
7. Else-Marie Boyhus: Folkelig historie og professionalisme, Fortid og Nutid, bd. 28, 1979–80, s.273–76.
8. Roskilde Amt under besættelsen 1940–45. Historisk årbog for Roskilde Amt 1990. Ernst Verwohlts indledning s. 3f.
9. Vagn Dybdahl: Det lokalhistoriske arbej-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de i byerne, Fortid og Nutid, bind 23, 1966–68, s. 275–96.

10. Her citeret efter Finn Slumstrup: Jørgen Bukdahl. En europæer i Norden, 1988, s. 300.
11. Alex Wittendorff: Alvej og Kongevej, 1973, s. 29.
12. Steen Busck: Landbrugshistorie eller landbohistorie? Historie, ny rk. 18,3, 1990, s. 465–71.
13. Kåre Lunden: Gardshistoria, Døden og Folkevisedansen. «Hva bør nyere norsk lokalhistorie handle om?», Heimen nr. 2, 1988, s.99–103. Lundens synspunkter er ofte provokerende, altid tankevækkende og aldrig kedelige. De kan også læses med udbytte af danske lokalhistorikere.
14. Ernst Verwohlt i det i note 8 nævnte værk, s.3.
15. Olga Pedersen: Aastrup sogn fra enevælde til udskiftning 1660–1790, 1985, s. 7f.
16. Se for exempel Inge Adriansen og Steen Busck i Fortid og Nutid, bd. 35, 1988, s. 85–91.
17. Se for exempel kapitlet: Hvad er lokalhistorie? i det i note 6 nævnte værk.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

which so often marks discussions concerning local history. Instead he takes as his point of departure the *de facto* world of local history to emphasise the importance of collaboration between societies, museums and archives. Exchange of information between different categories of local historians is often very poor, and generally speaking there is not enough openness towards and contact with neighbouring subjects. An all too traditional approach to local history easily becomes dull and uninteresting. It is important to be clear in one's mind as to the purpose of research into a given local historical subject, just as it is essential to maintain a high professional standard. On the question of method and critical sense, the demands made on amateur historians are in principle the same as those experienced by professional historians. The best and most rewarding results are achieved when good craftsmanship is combined with inventiveness and purpose. Certainly, interdisciplinary contact, collaboration and a sense of the broader perspectives are vital for the work of local historians. Indeed, in a changing world where historical and cultural values not only carry weight, but have to serve as counterweight, local history has something indispensable to offer.

Reproset, København.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

KNUD PRANGE

(born 1930), M. A. (history). Archivist 1957–70, Reader in local history at the University of Copenhagen and leader of the Department of Local History 1970. Secretary of Dansk Historisk Fællesforening 1958–66, and editor of "Fortid og Nutid" ("Past and Present") 1966–74. Author of books and articles on the subjects of local history, genealogy and heraldry, contributor to a number of historical handbooks.

OBTAINABLE FROM

ARKI·Varia
Landsarkivet for
Sjælland
Jagtvej 10
DK-2200 Copenhagen N
Denmark
Tel. 31 39 35 20

Translation: Jean Olsen

THE DEPARTMENT OF LOCAL HISTORY

The Department is attached to the University of Copenhagen. It was established in 1970 with the object of encouraging and actively participating in research into local history, and to support the work of Danish historical societies in general. The following books published by the Department are not yet sold out:

Jon Sundbo: Lokalsamfundet i defensiven? – en analyse af sociale forandringer i Magleby. 1972. 85,00 Dkr.
Margit Mogensen: Fæstebønderne i Odsherred. 1974. 85,00 Dkr.
Marianne Antoniewitz: Vallø gods og dets ejere før 1461. 1976. 85,00 Dkr.
Marianne Zenius: Genremaleri og virkelighed. 1976. 85,00 Dkr.
Kjeld Villadsen: Pest, skatter og priser – befolkningsudviklingen i Køge 1629–72. 1976. 85,00 Dkr.
Thelma Jexlev: Lensregnskaberne – en oversigt. 1978. 85,00 Dkr.
Nordens nære fortid. Lokalsamfundene i de seneste 100 år. Rapport nr. 1 fra Nordisk seminar i Lokalhistorie. 1979. 85,00 Dkr.
Klaus Egeberg: »Til oplivelse af historisk sans« – en analyse af tre lokalhistoriske årbøger. 1983. 85,00 Dkr.
Erik Nørr: Præste- og sognearkiver. Forsvundne og bevarede kilder til lokalsamfundets historie i det 19. århundrede. 1983. 85,00 Dkr.
Poul Steen: Gæld, kapital og rente. Præstøborgernes låneaktivitet 1695–1801. 1992. 150,00 Dkr.
Underdanigst pro memoria. Indberetninger til amtmændene på Sjælland, Lolland, Falster og Bornholm. Registratur og sagregister. 1992. 100,00 Dkr.

THE SERIES SMÅTRYK

– with English summaries – consists of offprints of articles on subjects of local historical interest.

No. 2 Knud Prange, Lokalhistorie og undervisning (Local History and Teaching) 25,00 Dkr.
No. 4 Vagn Dybdahl, Lad os afskaffe lokalhistorien (Let Us Abolish Local History). 25,00 Dkr.
No. 6 Per Malmberg, Belgierne i Hellebæk (Belgians in Hellebæk). 25,00 Dkr.
No. 8 Annalise Børresen, Erfaringer fra et biblioteks arbejde med lokalhistorien (Local History and Public Libraries). 25,00 Dkr.
No. 9 Torben Ejlersen, Kronprinssessegade – Et københavnsk gadeanlæg og dets beboere (Kronprinssessegade – A Street in Copenhagen and its Residents). 25,00 Dkr.
No. 10 Knud Prange, Lokalhistoriske kilder – hvorfor, hvordan og hvorledes (Sources of Local History – Why, What and How). 25,00 Dkr.
No. 11 Knud Prange, Lokalhistorikeren som forsker og skribent (The Local Historian as Researcher and Writer). 25,00 Dkr.
No. 12 Luise Skak-Nielsen, Byernes brandtaxationer og deres kildeværdi for genealogisk og lokalhistorisk forskning (Municipal Assessments for Fire Insurance. Their value for research into genealogy and local history). 25,00 Dkr.
No. 13 Knud Prange, Slægtshistorie/Lokalhistorie (Family History/Local History). 25,00 Dkr.
No. 14 Rita Holm, Breve til amtmanden. Kilder til 1700-tallets lokalhistorie (Letters to the Lord Lieutenant. Sources of Eighteenth-Century Local History). 25,00 Dkr.
No. 15 Knud Prange, Svenskekrig – stilstand – opgang. Reflexioner over befolkningsudviklingen i sjællandske købstæder ca. 1650 til ca. 1850 (The Swedish Wars – Stagnation – Revival. Reflections on population shifts in Zealand towns between c. 1650 and c. 1850). 25,00 Dkr.
No. 16 Knud Prange, Krise eller blomstring? Lokalhistorie i 90'erne (Crises or growht? Local history in the 1990s), 15,00 Dkr.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK